

*in*visible talents!

Encouraging and
recognising the
contributions of
people 80+

„Kiekvienas turi
kuo dalintis“

TURINYS

APIE BROŠIŪRĄ

Įvadas 4

MŪSŲ MISIJA

Skatinti vyresnio amžiaus
žmonių socialinį dalyvavimą
ir jų žinomumą 5

MŪSŲ POŽIŪRIS

Nematomų talentų projektas 7

DIDŽIOS NEDIDELĖS VEIKLOS

Nematomų talentų įkvepiantys
pavyzdžiai 11

DAUGIAU NEI ĮKVEPIANČIOS ISTORIJOS

Geriausios praktikos
pavyzdžiai iš šalių partnerių 27

INICIATYVOS

Covid-19 laikotarpiu 29

PADĖKA 32

PARTNERIAI 33

APIE BROŠIŪRĄ

Įvadas

Jei pasirinkote šią brošiūrą, turbūt, dėmesį patraukė jos pavadinimas: **Kiekvienas turi kuo dalintis**. Tai yra trumpoji citatos versija, kurią išgirdome viename iš ankstesnių projektų:

„Kiekvienas turi kuo dalintis ir prisidėti prie jo ar jos organizacijų ar bendruomenių – nepriklausomai nuo jo ar jos amžiaus.“

Tai buvo pagrindinė mūsų *nematomų talentų* projekto idėja. Ši brošiūra yra vienas iš šio projekto rezultatų.

Nematomi lobiai

Projektas *nematomi talentai* grindžiamas pastebėjimu, kad daugelis senyvo amžiaus ir labai senų žmonių mūsų visuomenėje linkę būti nežinomi. Palikę savo darbus, jie vis mažiau matomi gatvėse, o žiniasklaidoje jie beveik dingę. Kuo vyresnis žmogus, tuo labiau jis/ji yra mažiau linkęs būti vertinamas kaip kažkas, kas turi ką duoti ir prasmingai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Priešingai, mes manome, kad kiekvienas turi ką duoti. Daugelis vyresnio amžiaus ir labai senų žmonių su savimi neša lobius, kupinus prisiminimų, patirties, žinių ir kompetencijų („talentų“). Mes norėjome prisidėti prie to, kad šie lobiai būtų atrasti iš naujo, nes tai yra abipusiai naudinga tiek vyresnio amžiaus žmonėms, tiek ir juos supančiai aplinkai. Taip pat, norėjome paremti bendruomenes ir organizacijas – dažniausiai tas, kurios tiesiogiai dirba su senyvo amžiaus žmonėmis:

- REFLEKTUOTI DALYVAVIMO IR ĮSITRAUKIMO GALIMYBES SAVO ORGANIZACIJOJE.
- PLĖTOTI KONKREČIUS VEIKSMUS IR VEIKLAS, SKATINANT TIKSLINIŲ GRUPIŲ ĮSITRAUKIMĄ IR DIDINANT VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ TALENTŲ ŽINOMUMĄ.

Projektas *nematomi talentai* yra parengtas pagal ERASMUS+ programą ir buvo vykdomas penkių partnerių, penkiose Europos šalyse nuo 2018 metų spalio mėnesio iki 2020 metų:

queraum. cultural and social research (Austrija), **ISIS Sozialforschung · Sozialplanung · Politikberatung** (Vokietija), **Lunaria** (Italija), **Vytauto Didžiojo Universitetas** (Lietuva) and **Stichting Bij de Tijd** (Nyderlandai). Projektas taip pat palaikomas **AGE Platform Europe**.

Kartu mes sukūrėme bendras koncepcijas ir specifines priemones. Regioniniu mastu mes bendradarbiauome su įvairiomis organizacijomis ir pasirinkome individualius metodus tam, kad paskatintume savirefleksiją ir veiklas. Šio proceso metu sukaupta patirtis buvo apjungta Europos lygiu ir paversta į konkrečius rezultatus, tokius kaip ši brošiūra.

Įkvėpkite veikti

Šiuo leidiniu mes norime skatinti sąmoningumą, kovoti su neigiamais stereotipais ir padaryti žinomais ne tik vyresnio amžiaus žmones bet ir jų indėlį savo bendruomenėse. Mes norime įkvėpti organizacijas, iniciatyvas ir bendruomenes aktyviau dalyvauti ir palengvinti senyvo amžiaus ir labai senų žmonių dalyvavimą bei

„Mes linkę žiūrėti į trūkumus ir problemas. Mes per dažnai girdime, kad negalime kažko padaryti. Tačiau labai svarbu susikonscentruoti ties talentais, ištekliais ir puoselėti juos ypatingai. Tai yra būtent tai, ką kiekvienoje amžiaus grupėje žmonės dažnai pamiršta.“

Bendradarbiaujantis partneris Austrijoje

skatinti juos pačius įsitraukti ir panaudoti savo talentus.

Šia brošiūra mes norime įkvėpti:

- ORGANIZACIJAS, SUINTERESUOTAS ŠALIS, PILIETINĘ VISUOMENĘ, POLITIKUS IR ĮMONES, TURINČIUS ĮTAKOS (TOLESNIAI) SENYVO AMŽIAUS ŽMONIŲ PASLAUGŲ PLĖTOJIMUI ĮVAIRIAUSIUOSE LYGMENYSE.
- INSTITUCIJAS IR ORGANIZACIJAS DIRBANČIAS IR TEIKIANČIAS PASLAUGAS VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖMS, SUŽINOTI DAUGIAU APIE ĮKVEPIANČIUS PAVYZDŽIUS, KAIP SKATINTI VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ INDĖLĮ.
- VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONIŲ SUSIDOMĖJIMĄ GALIMYBĖMIS DALYVAUTI IR PRISIDĖTI PRIE SAVO BENDRUOMENĖS.

Kartu su projekte dalyvavusiomis organizacijomis esame surinkę daugybę įvairiausių veiklų. Nors šios veiklos atspindi ne daug, kartais tai yra dideli žingsniai siekiant padidinti vyresnio amžiaus žmonių matomumą ir atskleidžia organizacijų, personalo ir vyresnių žmonių potencialą (žr. **DIDŽIOS NEDIDELĖS VEIKLOS**).

Mes taip pat surinkome **nematomų talentų** iniciatyvų pavyzdžius, kuriais norėjome

pasidalinti su jumis (žr. Skyrių **DAUGIAU NEI ĮKVEPIANČIOS ISTORIJOS**).

Šioje brošiūroje esančios nuotraukos ir citatos yra mūsų projekto ir bendradarbiavimo su partneriais rezultatas. Jie turėtų padėti užmegzti tiesioginį ryšį su vyresnio amžiaus vyrais ir moterimis, taip pat suteikti jiems balsą ir parodyti jų talentus, kuriuos jie įneša į savo bendruomenę.

Mes tikimės, kad šioje brošiūroje pateikti pavyzdžiai įkvėps dar daugiau organizacijų ir bendruomenių ir paskatins Europą imtis veiksmų, siekiant visapusiško vyresnio amžiaus ir labai senų žmonių dalyvavimo.

MŪSŲ MISIJA
Skatinti vyresnio amžiaus žmonių socialinį dalyvavimą ir jų žinomumą

Demografija

Demografija yra labai aiški. Kaip ir kituose išsivysčiusiuose pasaulio regionuose, ES gyventojų amžius labai keičiasi. Nuo septintojo dešimtmečio pradžios, iki šių dienų, tiek vyrų, tiek moterų gyvenimo trukmė ES padidėjo daugiau nei 10 metų. Manoma, kad dirbančių gyventojų skaičius kasmet mažės iki

„Labai svarbu, kad vyresnių nei 80 metų „paprastų“ žmonių sugebėjimai būtų viešai matomi ir pristatomi viešajame diskurse.“ *Bendradarbiaujantis partneris Vokietijoje*

2060 m., o vyresnių nei 80 metų žmonių dalis turėtų išaugti daugiau nei dvigubai iki 2050 m – 11,4%¹. Atsižvelgiant į šiuos duomenis, senėjimas yra ne tik individuali patirtis, bet ir socialinis, politinis bei ekonominis iššūkis, kuriam mes, kaip visuomenė, pasitelkiant kūrybinius būdus, turėtume ir privalome būti pasirengę laiku.

Diskriminacija dėl amžiaus (eidžizmas)

Nors senyvo amžiaus žmonės sudaro didelę ir vis didėjančią mūsų visuomenės dalį, vyresnio amžiaus vyrai ir moterys susiduria su eidžizmu – stereotipais, išankstinėmis nuostatomis ir diskriminacija dėl jų amžiaus. Dažnai jie yra nepastebimi ir atstumiami. Tai nebūtinai daroma tyčia, tačiau dėl paplitusių stereotipų, kurie vyresnio amžiaus žmones apibūdina kaip negalintčius dirbti, silpnus bei tuos, kuriems reikalinga apsauga, eidžizmas yra žalingas, tai sukelia kliūčių visapusiškam vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimui ir netgi daro neigiamą poveikį jų sveikatai ir gerovei.²

Socialinis dalyvavimas

Kalbant apie amžių ir (arba) senėjimą svarbia sąvoka tampa socialinis dalyvavimas. Paprastai socialinis dalyvavimas yra laikomas gyvybiškai svarbiu bet kokio amžiaus žmonėms, nes tai lemia savęs aktualizavimą ir tikslų įgyvendinimą. Pavyzdžiui, yra įrodyta,

jog socialinis dalyvavimas ir amžius yra labai svarbi sveikatos sudedamoji dalis. Tyrimai rodo, kad gyvenimo kokybė, sveikata ir net mirtingumas yra susiję su senyvo amžiaus žmonių socialiniu dalyvavimu. Bet kas yra socialinis dalyvavimas? Neseniai atliktoje koncepcijos analizėje siūloma:

„[...] apibrėžiant pagyvenusių žmonių socialinio dalyvavimo sampratą, akcentuojama bendruomeninė veikla ir tarpasmeninė sąveika paremta dalijimusi ištekliais, aktyviu dalyvavimu ir individualiu pasitenkinimu“³.

Prasmingas indėlis

Trumpai tariant, senstančioje visuomenėje mūsų visų interesus yra kurti teigiamus amžiaus įvaizdžius, kurie neutralizuoja stereotipus ir diskriminaciją dėl amžiaus bei prisideda prie prasmingo, sveiko ir oraus senyvo amžiaus piliečių gyvenimo. Juk mes dirbame ne tik dėl savo dabarties ar ateities,

¹ European Union (2019): Demographic outlook for the European Union 2019 (In-depth analysis, European Parliamentary Research Service), Brussels.

² www.who.int/ageing/ageism/en/

³ Manijeh Dehi Aroogh, Farahnaz Mohammadi Shahboulaghi (2020): Social Participation in Older Adults: A Concept Analysis (International Journal of Community Based Nursing and Midwifery, 2020, 8(1)) pp. 55-72. www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6969951/

bet ir dėl visuomenės, kuri tvirtai remiasi socialinės sanglaudos ir žmogaus teisių idėja.

Mes tikime, kad senyvo amžiaus žmonėms turi būti suteikiama galimybė (iš naujo) atrasti ir įnešti visą patirtį, žinias ir talentus, kuriuos jie įgijo per ilgą savo gyvenimą. Tai vyrai ir moterys su šeimomis, draugais, apmokamu ir savanorišku darbu, studijomis, pomėgiais ir aistromis. Tai daro mūsų visuomenę turtingesnę ir spalvingesnę bei padeda daug geriau suprasti savo istoriją, dabartį ir ateitį.

MŪSŲ POŽIŪRIS **Nematomų talentų** projektas

Pagrindinė mūsų projekto idėja ir tikslas buvo parodyti vyresnio amžiaus ir labai senų žmonių talentus bendruomenėse, organizacijose ir sustiprinti jų socialinį dalyvavimą.

Ką mes vadiname talentais?

„Talentai“ yra pagrindinis terminas ar sąvoka mūsų projekte. Kalbėdami apie senyvo amžiaus ir labai senų žmonių „talentus“, mes neturime omenyje įgimto gyvenimo būdo, ypatingų ir išpūdingų gamtos dovanų. Priešingai, mes turime labai

„Projektas svarbus, nes jis tampa matomas ir nukreiptas į labai senų žmonių specialiąsias kompetencijas.“ *Bendradarbiaujantis partneris Vokietijoje*

platų ir daugialypį „talentų“ supratimą ir naudojame jį kaip bendrą terminą, skirtą vyresnio amžiaus ir labai senų žmonių patirties, žinių, kompetencijų ir interesų apibūdinimui. Mūsų supratimu, talentus galima ugdyti, (iš naujo) aptikti ir pasidalinti su aplinkiniais žmonėmis. Mes tikime, kad atrasti šiuos talentus ir padaryti juos matomus yra naudinga tiek talentingiems senjorams, tiek jų bendruomenėms, seniūnijoms ir organizacijoms.

Nematomų talentų projektas skirtas padėti vyresnio amžiaus žmonėms (iš naujo) atrasti ir dalytis jų gabumais bei įkvėpti asmenis ir organizacijas atsiverti ir sudaryti sąlygas šiems talentams.

Kam projektas nematomi talentai yra skirtas?

Nematomų talentų projekto metu mes daugiausiai kreipėmės į sveikatos ir

„Ačiū, kad paklausėte apie talentus. Paprastai niekam tai nerūpi. Dabar, kai aš apie tai kalbu, suprantu, kaip man patinka tai daryti.“
Projekto dalyvis iš Nyderlandų

socialinių paslaugų darbuotojus ir savanorius gyvenamuosiuose rajonuose ir (arba) bendruomenės centruose bei piliečius dirbančius su senyvo amžiaus žmonėmis pvz.

- ☐ KLUBUS IR BENDRUOMENĖS LYGIO ASOCIACIJAS
- ☐ SENJORUS IR JŲ CENTRUS
- ☐ SUAUGUSIŲJŲ ŠVIETIMO TEIKĖJUS
- ☐ SENJORŲ ASOCIACIJAS IR JŲ ATSTOVUS
- ☐ SOCIALINES TARNYBAS, GEROVĖS IR BENDRUOMENIŲ KŪRIMO ORGANIZACIJAS
- ☐ SAVIVALDYBES
- ☐ VISUOMENĖS INICIATYVAS
- ☐ TREČIOJO AMŽIAUS UNIVERSITETUS
- ☐ BENDRUOMENIŲ CENTRUS

Įgyvendinant šį projektą, mūsų komandos penkiose šalyse glaudžiai bendradarbiavo su darbuotojais, savanoriais bei vyresnio amžiaus ir labai senais žmonėmis. Kartu jie atrado ir išbandė daugybę skirtingų metodų, priemonių bei veiklų, skirtų informuoti apie vyresnio amžiaus piliečių didesnio žinomumo ir socialinio dalyvavimo svarbą.

Kai kuriuos metodus ir įrankius galite rasti mūsų [Metodų rinkinyje](#). Tolimesniuose skyriuose apžvelgiame veiklą, kuri buvo

„Dalyvaudamas seminare aš buvau labai įkvėptas to ko mes išmokome. Savo darbe su vyresniais savanoriais, aš pradėjau naudoti metodus ir požiūrį.“ *Seminaro dalyvis Austrijoje*

„Man patinka terminas **nematomi talentai**, tai skatina mane susimąstyti.“
Bendradarbiaujantis partneris Italijoje

vykdoma su mūsų partneriais Austrijoje, Vokietijoje, Italijoje, Lietuvoje ir Olandijoje.

Kaip buvo įgyvendintas **nematomų talentų** projektas? Kokie jo rezultatai?

Nematomų talentų projektas buvo vykdomas penkiose Europos šalyse. Europos lygmenyje partnerystė sukūrė bendrąsias koncepcijas ir metodus. Nacionaliniame ir regioniniame lygmenyje šie požiūriai buvo paversti konkrečiais metodais ir priemonėmis, kurios atitiko situaciją ir poreikius bendradarbiavimo partnerių – organizacijų ir bendruomenių, kurios buvo suinteresuotos padidinti vyresnio amžiaus žmonių žinomumą ir socialinį dalyvavimą. Nacionalinės veiklos patirtys ir

rezultatai buvo sugrąžinti į Europos lygmenį ir paversti rezultatais.

Partnerystė sukūrė priemones, kurios padėjo organizacijoms ir bendruomenėms apmąstyti jų situaciją, susijusią su aktyviu vyresnio amžiaus žmonių dalyvavimu ir galimybėmis parodyti savo stipriąsias puses ir indėlį. Partneriai lydėjo ir palaikė šį apmąstymų procesą (pvz., „Apmąstymų dirbtuvėse“ ar individualiuose susitikimuose) ir padėjo plėtoti konkrečias veiklas. Taip pat, buvo didelis veiklų pasirinkimas, pagrįstas atitinkamo konteksto poreikiais ir prielaidomis. Kitame skyriuje pateikiami šios „puikios nedidelės veiklos“ gerosios patirties pavyzdžiai.

Toliau pateikiami *nematomų talentų* projekto rezultatai yra prieinami

- Nematomų talentų projekto komanda sukūrė **Internetinį Savirefleksijos Įrankį** – greitą, nemokamą ir anoniminį internetinį testą, leidžiantį per kelias minutes organizacijoms pamatyti, kaip joms sekasi bendrauti su vyresnio amžiaus žmonėmis, ir pradėti reflektuoti apie galimą procesą, kuris padėtų patobulinti šį bendravimą. Išmėginkite testą, mūsų internetinėje svetainėje: www.invisible-talents.eu/online-test/
- Mūsų **Naujienlaiškis** suteikia informaciją apie projektą, didina sąmoningumą ir įkvepia pasiūlydamas keletą įdomių pavyzdžių.
- **Metodų rinkinyje** jūs rasite informaciją apie savirefleksijos proceso metu, t.y. seminaruose, organizacijų ir vyresnių žmonių naudotus metodus. Šie metodai suteiks jums būdus, kaip kovoti su eidžizmu, kaip vėl atrasti norus ir interesus, judant link vyresnio amžiaus moterų ir vyrų žinomumo padidinimo.
- Mūsų **E-prezentacijoje** pateikiama pagrindinė informacija, įkvepiantys pavyzdžiai ir praktinės priemonės, leidžiančios geriau pastebėti vyresnio amžiaus žmonių talentus savo bendruomenėse ir organizacijose.

Visi rezultatai pateikiami penkiomis kalbomis (olandų, anglų, vokiečių, italų, lietuvių) ir juos galima rasti *nematomų talentų* internetinėje svetainėje: www.invisible-talents.eu/outcomes/

„Aš pastebėjau, kad lankydamas savo klientus pradėjau dažniau šypsotis.“
Seminaro dalyvis Lietuvoje

DIDŽIOS NEDIDELĖS
VEIKLOS

Nematomų talentų
įkvepiantys
pavyzdžiai

Šioje dalyje mes apžvelgsime praktinį darbą, nuveiktą *nematomų talentų* projekte. Penkiose partnerių šalyse mūsų komandos bendradarbiavo su organizacijomis ir bendruomenėmis „nedidelėse veiklose“, siekdamos išreklamuoti ir įvertinti vyresnio amžiaus vyrus ir moteris. Mes bendradarbiavome su labai skirtingomis organizacijomis ir suteikėme labai individualią paramą, pritaikytą atitinkamam (instituciniam) kontekstui ir žmonių poreikiams. Tačiau, prieš apžvelgdami šalių pavyzdžius, norime paaiškinti vieną dalyką:

Ką mes turime omenyje „nedidelės veiklos“?

Dirbant su organizacijomis mums buvo labai svarbu pabrėžti, kad siekiant talentus padaryti žinomais nereikia didelių finansinių ar kitų išteklių, kaip ir nereikia didelių pertvarkų organizacijoje. Nei viena organizacija ar bendruomenė neturėtų „bijoti“ spręsti (žinomumo) problemą. Kartais, tiesiog požiūrio ir kasdieninės rutinos pasikeitimai gali paskatinti ir pakeisti suvokimo kultūrą. Apibendrinant:

„NEDIDELĖS VEIKLOS“

- ☐ NESUKELIA DIDELIŲ PAPILDOMŲ IŠLAIDŲ
- ☐ GALI BŪTI INTEGRUOTOS Į KASDIENINĘ RUTINĄ IR
- ☐ YRA PAGRĮSTOS JAU TURIMAIŠ IŠTEKLIAIS ORGANIZACIJOJE (PVZ., RENGINIAI, VEIKLOS, ŽINIASKLAIDA, MOKYMOSI PROGRAMOS).

Žemiau jūs rasite labai skirtingus ir „pagal užsakymą padarytus“ visų penkių projekte dalyvavusių šalių pavyzdžius. Kai kurie iš jų yra pavienės intervencijos, kiti – ilgo ir nuodugnaus bendradarbiavimo su vyresnio amžiaus žmonėmis ar personalu rezultatas.

Svarbu pabrėžti, kad seminarų ir susitikimų su bendradarbiaujančiais partneriais metu buvo sukurta daugiau idėjų „nedidelėms veikloms“ nei pateikiama čia. Tai apima idėjas, kaip pasiekti bendruomenes, pvz., panaudojant tuščias erdves miesto centre demonstruojant vyresnio amžiaus žmonių talentus (parodos, paskaitos ir kt.) arba įkvėpimui organizacijos viduje, pvz. „Mėnesio talentų“ pavišinimas skelbimų lentose ar slaugos namų laikraštyje.

Jeigu turite klausimų apie veiklas ir jų idėjas, dėl išsamesnės informacijos susisieki su nacionaliniu partneriu. Partnerių sąrašą ir jų kontaktinę informaciją galite rasti pirmajame šio leidinio skyriuje.

Svajonių dirbtuvės – Amsterdamo pilotinės veiklos (Nyderlandai)

„Naujasis projektas *Svajonių dirbtuvės*, ragina mus pagalvoti ir pakalbėti apie tai, ko mes vis dar slaptai trokštame. Paleisti savo vaizduotę į laisvę, reiškia būti gyvam. O kai kurios svajonės, vis dar gali būti išpildytos“. *Dalyvis iš Nyderlandų*

- **TIKSLAS:** *Svajonių dirbtuvėse* siekiama išjudinti ir suteikti žinomumo apie vyresnio amžiaus žmonių „teikiamą galią“. Veikla orientuota į vyresnių ir (labai) senų žmonių grupę, kurie pasakodami ir dalindamiesi savo norais, svajonėmis ir idealais padeda vieni kitiems juos įgyvendinti.
- **DALYVIŲ SKAIČIUS:** 42 žmonės (amžius 23-91 metai)

Svajonių dirbtuvės buvo išplėtos bendradarbiaujant su *Modestraat*, kultūrą puoselėjančia erdve ir bendruomenės

centru Amsterdamo šiaurinėje dalyje. Remiantis rekomendacijomis gautomis trijų seminarų metu su *Mielieji 70-tieji* klubu, studentais (Taikomosios socialinės gerontologijos ir slaugos) ir gerovės organizacija, Olandų *nematomų talentų* komanda nusprendė suteikti erdvę „klajojančiam mokymosi procesui“ atsisakydami įprasto scenarijaus ir remdamiesi improvizacija, paremta perspektyvomis ir galimybėmis atsirandančiomis eigoje. Programa prasidėjo 2019 metų lapkričio mėnesį ir apėmė *Svajonių dirbtuvių* susitikimus aštuonių žmonių grupelėmis. Prieš pradėdant bendrą darbą, su kiekvienu potencialiu dalyviu buvo pasikalbėta ir aptarti abipusiai lūkesčiai. Atpalaiduojančioje ir saugioje atmosferoje susitikimus vedė du moderatoriai. Kiekvienas susitikimas buvo

„Kokia laimė, kad atradau Modestraat. Čia lankau fotografijos klubą ir svajonių dirbtuves. Smagu, kai savanoriaujant restorane „Pietūs“ sulaukiu lankytojų padėkų ir įvertinimo.“

Herman B. (71), visada pasirengęs veikti. Jis savanoriauja restorane „Pietūs“, mokėsi fotografijos meninės fotografijos klube *Mielieji 70-ieji*. Šiuo metu yra pagrindinis Amsterdamo *Modestraat* fotografas. Jis yra nuolatinis projekto „Mielieji“ (*Mielieji 70-ieji* narys) savanoris, padedantis atsakyti į visus klausimus kaip valdyti išmanųjį telefoną, iPad ar kompiuterį. Hermano įsitikinimu, svarbu palaikyti ryšį su žmonėmis, ypač jei namuose nėra su kuo pasikalbėti, svarbu judėti pirmyn ir niekada nepasiduoti.

pradedamas nuo skaitymo eilėraščio, kurį atsinešdavo dalyvis. Dalyviai vedė savo asmeninius užrašus žurnaluose, kurie buvo išdalyti dalyviams. Moderatoriai naudojo įvairius darbo metodus (*Savybių estafetė, Vaisių pirtinė, Tapatybės medis*), padedančius dalyviams iš naujo atrasti savo norus ir svajones ir paskatinti abipusę paramą ir įgalinti. *Svajonių dirbtuvės* tapo dalyviams visiškai nauja patirtimi. Dauguma nebuvo nieko panašaus patyrę anksčiau ir negalėjo net įsivaizduoti, kas tai galėtų būti. Buvo nuostabu, kad kai kurie nurodė, kad ieško draugų būrio. Jie tikėjosi jį rasti *Svajonių dirbtuvėse*.

Buvo praversti septyni susitikimai, tačiau, dėl Covid-19, 2020 metų kovo mėnesį bendruomenės centras buvo uždarytas.

„Aš ilgiosios valgymo *Modestraat* ir Gelbėjimo Armijos. Bet labiausiai aš ilgiosios smagumo ir puikių pokalbių *Svajonių dirbtuvėse*. Tai buvo nedidelė grupė, kuri buvo gili. *Svajonių dirbtuvėse* aš galėjau apnuoginti savo sielą ir ten tai palikti.“ *Iš interviu su Svajonių dirbtuvių dalyviu, 2020 gegužė*

Resursai: Dauguma *Svajonių dirbtuvėse* naudotų metodų yra mūsų Metodų rinkinyje, kurį galite atsisiųsti iš mūsų projekto tinklapio.

Svajonių dirbtuvės - Aš turiu svajonę! (Nyderlandai)

- **TIKSLAS:** įvardinti, kalbėtis ir vizualizuoti svajones bei norus, kuriuos norėtų įgyvendinti grupės nariai; svajonėms vizualizuoti naudojami kūrybiniai metodai, pavyzdžiui, grupės koliažas.
- **DALYVAVĘ DARBUOTOJAI IR VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS:** 10 asmenų (amžius 55-91 metai)

Ant sienos kabančių didelių (konferencinių) popieriaus lapų nupiešiami minčių debesys. Juose surašomos dalyvių svajonės, kurias grupės nariai įvardino *Svajonių dirbtuvių* metu. Lapuose gali būti surašytos ankstesnio užsiėmimo metu įvardytos grupės narių svajonės. Tušti neužpildyti svajonių debesys paliekami ant stalo. Kiekvienas užsiėmimo dalyvis nuo popieriaus lapo kabančio ant sienos nuima debesį su

svajone, kurią norėtų įgyvendinti. Po to visi dalyviai kviečiami kurti savo koliažą kerpant, dėlioiant ir klijuojant pasirinkta tvarka senų žurnalų iškarpas, artimiausiai atspindinčias jų svajones. Pabaigti koliažai kabinami ant sienos. Dalyviai neskubėdami apžiūri vienas kito koliažus, reflektuodami vaizdinius, užduodami vienas kitam klausimus, kilusius apžiūrint koliažuose panaudotas iliustracijas, užrašytus žodžius, sentencijas. Dalyviai pasidžiaugia vienas kito darbais, pagiria, išsako komplimentus vienas kito koliažui. Ši veikla ypatingai gerai pavyksta, kai moderatoriai kartu su dalyviais kuria savo koliažą. Svajonės nebūtinai turi būti realistiškos ir įgyvendintinos. Prasmingas pats pokalbis apie svajones. Dalinimasis ir kalbėjimasis apie svajonės gali būti senjorams daug svarbesnis nei išsipildžiusios svajonės, nes tuomet nelieka apie ką svajoti. Pačios nuostabiausios istorijos gimsta koliažo kūrimo, prie stalo kerpant ir klijuojant koliažo paveikslėlius. Užsiėmimo metu grupės nariai tampa žymiai artimesni, pasibaigus svajonių dirbtuvių užsiėmimams nori tęsti susitikimus toliau.

*Svajonių dirbtuvių dalyviai pristato
Svajonių koliažą*

Svajonių dirbtuvių dalyviai dalinasi patarimais kaip išgyventi koronaviruso laikotarpį (Nyderlandai)

- **TIKSLAS:** atskleisti koronaviruso laikotarpio senolių, priverstų užsidaryti namuose, tapsmą dar labiau nematomais ir patirtą dar didesnę socialinę atskirtį; neutralizuoti „pažeidžiamos“, „aukštos rizikos grupės“ įvaizdį.
- **DALYVAVĘ DARBUOTOJAI IR SENYVO AMŽIAUS ŽMONĖS:** 9 asmenys (amžius 55-91 metai)

Svajonių dirbtuvių dalyviai taip pat priklauso *Mielieji 70-tieji* bendruomenei, įsikūrusiai Modestraat rajone. Svajonių dirbtuvių dalyviai, siekdami pradžiuginti *Mielieji 70-tieji* narius, užsakė atvežti tulpių jiems į namus.

Mielieji 70-tieji nariai reguliariai informuojami apie svajonių dirbtuvių naujienas. Suburta nuotolinio bendravimo per išmaniuosius telefonus grupė. Tokiu būdu suintensyvėjo jų tarpusavio bendravimas. Dabar Marja du kartus per savaitę gamina „Mieliesiems“ pietus. Visą tai sužinojome išlaikydami saugų atstumą apklausę svajonių dirbtuvių dalyvius apie tai, kaip jiems sekasi išgyventi koronaviruso laikotarpį.

Grupės patarimai (68-91 metų amžiaus):

„nelaukite, paskambinkit vienas kitam, atraskite nuotolinio bendravimo galimybes, laikykitės socialinio atstumo, žiūrėkite TV, eikite pasivaikščioti, bet ne visi vienu metu ir svarbiausia, judėkite! Pasimėgaukite saule sėdėdami ant suoliuko. Laikykitės.“

Jeigu norite daugiau sužinoti kaip senyvo amžiaus žmonės sekėsi išgyventi koronaviruso laikotarpį jų akimis, kviečiame apsilankyti projekto *nematomi talentai* svetainėje, pažiūrėti jų nuotraukas ir paskaityti interviu su vyresnio amžiaus žmonėmis adresu: www.invisible-talents.eu/links/

Vyresnio amžiaus žmonės priversti likti namuose (Austrija)

- **TIKSLAS:** siekti žinomumo apie senyvo amžiaus žmonių interesus, pomėgius, idėjas ir talentus, išaugus nematomumo rizikai konoraviruso periodu, kai senjorai buvo priversti izoliuotis namuose ir laikytis socialinio atstumo; neutralizuoti „pažeidžiamos, aukštos rizikos grupės“ įvaizdį.
- **DALYVAVĘ DARBUOTOJAI IR VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS:** šiai dienai turime 11 vaizdo įrašų iš skirtingų organizacijų ir bendruomenių.

Kai koronavirusas Austrijoje ir kitose šalyse apribojo, o vėliau ir visiškai sustabdė viešąjį gyvenimą ir bendras veiklas, senyvo amžiaus žmonės atsidūrė nematomumo zonoje už užsklandos „pažeidžiama ir padidintos rizikos grupė“, kuriai būtina apsauga nuo likusios visuomenės dalies. Siekdami neutralizuoti šį įvaizdį ir kitus eidžistinius stereotipus, Austrijos partneris *queraum* parengė eilę vaizdo įrašų *Vyresnio amžiaus žmonės namuose* (vok. *Daheimbleiben für Fortgeschrittene*). Vėliau vaizdo įrašų ciklas buvo pervadintas *Kaip vyresnio amžiaus žmonės išlikti aktyviais* (vok. *Aktivbleiben für Fortgeschrittene*). Vaizdo įrašuose senjorai demonstruoja savo meilę gyvenimui ir puikų humoro jausmą, pateikia daug padedančių prasiblaškyti kūrybingų būdų kaip galima gerai praleisti laiką namuose.

Queraum, bendradarbiaujant su įvairiomis organizacijomis, pavyko paskleisti informaciją apie planuojamą akciją vyresnio amžiaus žmonėms. Vaizdo įrašų serijos publikuotos socialiniame tinkle YouTube ir reklamuojamos įvairiais kanalais (socialiniame tinkle Facebook, naujienlaiškiuose, interneto svetainėse).

Nuoroda: *Kaip vyresnio amžiaus žmonės išlikti aktyviais* (vok. *Aktivbleiben für Fortgeschrittene*) socialiniame tinkle YouTube: www.youtube.com/channel/UCkeL8TO3faiyhP0yJE5YTHQ?view_as=subscriber

Nijolė V. (72), *Kauno trečiojo amžiaus universiteto* rektorė. Ilgalaikė *Vytauto Didžiojo universiteto* socialinių mokslų fakulteto profesorė, edukologė, keletą knygų autorė, viena jų „Socialinė gerontologija: ištakos ir perspektyvos“, daugelio socialinių projektų įgyvendintoja. Jos pozityvi nuostata leidžia neįmanomus dalykus padaryti įmanomais.

Kauno trečiojo amžiaus universiteto vaizdo įrašas: savirealizacija, kūrybingumas ir išmintis (Lietuva)

- **TIKSLAS:** siekti *Kauno trečiojo amžiaus universiteto* didesnio žinomumo
- **DALYVIŲ SKAIČIUS:** 10 asmenų (50–85 metų amžiaus)

Filmuotis vaizdo įrašui buvo pakviesti *Kauno trečiojo amžiaus universiteto* dėstytojai ir studentai. Prieš filmavimo sesiją dalyviai sutarė dėl laiko, susipažino su interviu gairėmis, kitais dalyviais ir vieta. Vaizdo įrašo pavadinimas gimė pasitarus su dalyviais. Buvo nufilmuoti interviu su keturiomis moterimis. Interviu metu moterų buvo klausiama, kas yra Trečiojo amžiaus universitetas ir ką šis universitetas reiškia joms asmeniškai. Pasibaigus pokalbiams ir filmavimui,

moterys buvo pakviestos nusifotografuoti viename iš universiteto pastatų.

Nuostabi patirtis suburti į vieną vietą *Kauno TAU* dėstytojas ir studentes, kalbėtis su jomis ir iš jų pačių išgirsti, ką joms reiškia ši unikali vieta, bendras darbas bei studijos. Vaizdo įrašas leidžia giliau pažinti ir suprasti suaugusiųjų švietimo prasmę vyresnio amžiaus žmonėms ir kviečia prisijungti vyresnio amžiaus žmones prie *TAU* bendruomenės.

Nuoroda: su vaizdo įrašu galite susipažinti adresu: www.invisible-talents.eu/wp-content/uploads/2020/04/The%20University%20of%20the%20Third%20Age.mp4

Skirtingoms kartoms skirta e-knyga „Epidemija privertusi pasaulį užsidaryti“ (Italija)

- **TIKSLAS:** įnešti indėlį į epidemijos metu krizę patiriančią visuomenę, suburiant (nuotoliniu būdu) jaunimą ir vyresnio amžiaus žmones bendram projektui.
- **DALYVIŲ SKAIČIUS:** 39

Šia veikla Italijos *Lunaria* komanda siekė suburti jaunus ir vyresnio amžiaus žmones vienoje erdvėje, kur jie galėtų komentuoti, dalintis ir skleisti žinias, talentus ir idėjas bei tokiu būdu prisidėti prie „Covid-19“ krizės įveikimo. Projekto įgyvendinimui susibūrė 39 skirto amžiaus mokslininkai, žurnalistai ir pilietinės visuomenės aktyvistai, kartu rašyti elektroninę knygą *Epidemija privertusi*

pasaulį užsidaryti: socioekonominiai pokyčiai koronaviruso epidemijos metu (it. L'epidemia che ferma il mondo - Economia e società al tempo del coronavirus) apie pandemijos padarinius įvairioms sritims (pvz., sveikatai, darbo rinkai, ekonomikai). Šia knyga projekto dalyviai krizę siekė paversti galimybe ir parodyti bei pasidalinti skirtingo amžiaus bendraautorių kolektyvine išmintimi.

Nuoroda: publikaciją apie projekto veiklą rasite *Lunaria* svetainėje adresu: www.lunaria.org/lepidemia-che-ferma-il-mondo-lebook-di-sbilanciamoci/

Seminaras „Poreikiai ir malonumai“ (Vokietija)

- **TIKSLAS:** senjorų dienos centras organizavo šį seminarą, siekdamas išsiaiškinti lankytojų gebėjimus, talentus ir interesus bei surasti būdus kaip pažintas senolių stiprybes įtvirtinti centro veikloje. Senjorų dienos centras seminario pagalba tikėjosi atrasti senolių interesus ir talentus, atitinkančius naujas dienos centro veiklas.

- **DALYVAVĘ DARBUOTOJAI IR VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS:** 25 asmenys (amžius 55–91 metai)

Seminaras vyko Neu-Isenburgio miesto senjorų dienos centre užsiėmimo *Motery pusryčiai* metu. Dalyviai buvo suskirstyti į grupes, kuriose kalbėjosi apie savo talentus, pomėgius ir gebėjimus. Norėdami paskatinti diskusijas, *ISIS* komanda dalyvių paprašė savo pomėgius ir veiklas praeityje, dabartyje ir ką jie norėtų veikti ateityje surašyti ant trijų skirtingų spalvų kortelių. Moderatorius senjorų užpildytas korteles prisegė prie

lentos ir kreipėsi į seminaro dalyvius, paprašydamas perskaityti korteles ir pasidalinti, kokia iš ant kortelių išvardintų veiklų norėtų užsiimti šiuo metu. Moderatorius užsiėmimo metu skatino komandos formavimosi procesą, stimuliuojo dalyvius priimti bendrą sprendimą ir konkretizuoti išsakytas idėjas.

Šis metodas skatina senjorų savirefleksiją, ir dalyvių tarpusavio mainus, pažadinami prisiminimai, keičiamasi idėjomis, atrandami bendrumai, nauji dalykai ir kartu suplanuojama bendra veikla.

„Aš esu puiki prekiautoja. Galiu parduoti bet ką. Man sako, kad sugebėčiau net Grenlandijoje parduoti šaldytuvus.“

Hannelore H. (83) atsidavusi prekybininkė, pasaulinio parduotuvių tinklo Naujasis Isenburgas (vok. Neu-Isenburg) Vokietijoje steigėja ir bendrasavininkė. Ji daugiau nei dešimt metų savanoriauja sąžiningos prekybos tinkle. Šis prekybos tinklas remia tokius socialinius projektus, kaip *Delfino del Angel Melo A.C. fondas* Meksikoje. Šiam projektui paremti prekybos tinklas parduoda 100 proc. medvilnės vietinių moterų rankomis siuvinėtus marškinėlius. Hannelore H. atvira idėjoms ir mėgsta jomis dalintis su kitais žmonėmis. Ji labai aktyvi ir mielai įsitraukia į įvairias jos aplinkoje vykstančias iniciatyvas. Jos troškimas būti bent 20 metų jaunesne atspindi jos pasitenkinimą, kurį jaučia ir spinduliuoja savo gyvenimu.

Nematomų talentų teminis standas (Austrija)

- **TIKSLAS:** didinti projekto idėjos žinomumą tarp gyventojų ir specialistų, dirbančių su senyvo amžiaus žmonėmis.
- **DALYVIAI:** skirtingų amžiaus grupių žmonės, dalyvavę bendruomenės sveikatingumo dienoje ir aplankę projekto **nematomi talentai** teminį standą.

Karintijos sveikatingumo centras pasirinko projekto **nematomi talentai** pagrindinę idėją tema bendruomenės sveikatingumo dienai. Projekto **nematomi talentai** įgyvendintojams buvo suteikta erdvė mobiliam teminiam standui, kuris kvietė bendruomenės atstovus, gyventojus susipažinti su projekto **nematomi talentai** tikslu, veiklomis ir skelbiamomis nuostatomis bei reflektuoti, kaip atrodo vyresnio amžiaus žmonių situacija jų bendruomenėje. Dalinantis geriausiais pavyzdžiais, buvo siekiama įkvėpti bendruomenės narius atrasti savo senolių talentus. *Queraum* komanda aktyviai įsijungė į Karintijos sveikatingumo centro renginio organizavimą, parengdama tokį renginio formatą, kurį būtų lengva adaptuoti ateityje prie būsimų renginių.

Pristatyme buvo naudojami įvairūs interaktyvūs metodai, skatinantys dalyvių aktyvumą. Pavyzdžiui, buvo pasiūlyta kartu sukurti „talentų žemėlapi“, sužymint vietas, organizacijas ir bendruomenes, palankias senolių talentams, įkvėpiančias

juos veikti ir skatinančias įtrauktį. Šis metodas naudingas, siekiant išsiaiškinti bendruomenės išteklius, paskatinti tarpusavio mainus ar sukurti bendradarbiavimo tinklą.

Šaltinis: projekto **nematomi talentai** metodų rinkinys pasiekiamas adresu www.invisible-talents.eu/outcomes/

Kalbėjimas apie talentus su vyresniais nei 80 metų (Nyderlandai)

„Aš daug dalykų kuriu kitiems, pasitelkdama skirtingas spalvas, formas, medžiagas. Pavyzdžiui, savo šeimos nariams gaminu spalvotus lapus. Jiems tokia dovana suteikia džiaugsmo.“ *Dalyvė iš Nyderlandų*

- **TIKSLAS:** atsakyti į klausimus: kokie yra vyresnių nei 80 metų žmonių talentai? Kokia prasmė kalbėti apie vyresnių nei 80 metų talentus? Ko reikia darbuotojams, kad pamatytų prasmę kalbėtis su vyresniais nei 80 metų apie jų talentus ir tai darytų dažniau?
- **DALYVAVĘ DARBUOTOJAI IR VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS:** 11 asmenų (25–80+ metų amžiaus)

Tai studentų tyrimai daryti Dalfseno savivaldybėje. Tyrimo dalyviais sutiko būti gerovės organizacijos *Saamwelzijn Dalfsen* darbuotojai ir joje besilankantys

vyresnio amžiaus žmonės. Buvo atlikti pusiau struktūruoti interviu. Du studentai apklausė septynis vyresnius nei 80 metų amžiaus asmenis. Studentai su kiekvienu senoliu turėjo du interviu. Pirmasis interviu buvo apie talentus. Antrojo interviu metu dalyvių buvo klausiama ar verta kalbėti apie talentus šiame amžiaus tarpsnyje. Dalyviai buvo apklausti jų namuose. Taip pat interviu vyko su keturiais darbuotojais. Jų buvo klausiama, kaip jie kuria santykį su vyresniais nei 80 metų žmonėmis ir kokių būdu skleidžia žinią apie šių žmonių talentus. Antrame interviu specialistai buvo kviečiami reflektuoti, ko reikia, kad dirbant su senyvo amžiaus žmonėmis didesnis dėmesys būtų skiriamas jų talentų žinomumui. Atsiskleidė, kad interviu ne tik suteikė įžvalgų ir leido naujai pažvelgti bei atrasti save, bet ir sukėlė gerus jausmus ir norą veikti. Iš specialistų sužinojome, kad jie labai suspausti laike, todėl būtų prasminga turėti instrumentą, kuris palengvintų pažįstant vyresnio amžiaus žmonių talentus kasdienėje darbo rutinoje.

Šaltiniai: Sybrit van den Berg, taikomosios socialinės gerontologijos bakalauro programos baigiamasis darbas, projekto *nematomi talentai* veiklose dalyvavusių studentų atliktų tyrimų rezultatai „Kalbėjimas apie talentus su 80-mečiais ir vyresniais žmonėmis“

Seminaras “Mano ekologiniai pėdsakai” (Italija)

„Savo anūkus pamokysiu kaip pasidaryti klausimyną apie savo ekologinius pėdsakus. Jiems tai padės pažinti savo nematomus talentus!“

Dalyvė iš Italijos

- **TIKSLAS:** pažinti savo ekologinius pėdsakus ir padėti atrasti vyresnio amžiaus žmonėms savo talentus bei žinias, kuriomis gali padėti savo šeimoms gyventi ekologiškiau.
- **DARBUOTOJAI IR VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS DALYVAVĘ SEMINARE:** 12 asmenų (55-85 metų amžiaus)

Pristatę tvaraus gyvenimo būdo sampratą po bendros diskusijos kas

„Vyresnio amžiaus žmonės turėtų būti labiau žinomi dėl gyvenimo eigoje sukauptos patirties ir pasiektų gyvenimo rezultatų.“

Giovanni Battista Z. FREE
(Atsinaujinantys energijos šaltiniai ir efektyvus energijos naudojimas) prezidentas. Kaip buvęs Milano politechnikos universiteto profesorius, šiuo metu dėsto Romoje Sapienzos universitete ir Milano technikos universiteto magistrantūros studijų programoje. Jis yra Italijos energetikos ekonomistų asociacijos narys ir Italijos žaliosios ekonomikos tarybos narys. Eilės knygų ir esė apie energetiką ir aplinkosaugą autorius, Ekonomikos ir politikos mokslinio komiteto energetikai ir aplinkosaugai narys.

yra sveika aplinka, dalyviai užpildė nuotolinį klausimyną, kad nustatytų savo ekologinius pėdsakus. Po kiekvieno klausimo paliesta tema vyko trumpa diskusija. Plenarinėje diskusijoje dalyviai pasidalino savo idėjomis, kaip sumažinti ekologinį pėdsaką ir kaip jie galėtų paskatinti savo šeimas ir aplinkinius sekti savo pavyzdžiu, pvz. sumažinti maisto švaistymą (išbandant naujus receptus), pirkti tik sezonines daržoves ir vaisius (naudoti ir ruošti juos tik tradiciniais būdais) arba praleisti daugiau laiko su kitais (ir mažiau naudoti elektronines skaitmenines laikmenas ir priemones).

Pastebėjome, kad net diskusija tema, kuri gali atrodyti nutolusi nuo pagrindinės projekto problematikos, skatino kurti idėjas ir puoselėti talentus.

Seminarai „Žaismingai apie strategiją“ (Lietuva)

- **TIKSLAS:** motyvuoti ir paskatinti darbuotojus per bendrą veiklą ir bendras diskusijas, inspiruojant vienas kitą, sukurti strateginį planą kaip dirbdami su senyvo amžiaus žmonėmis galėtų padidinti jų žinomumą.
- **DALYVIŲ SKAIČIUS:** 42 globos namų darbuotojai

Į šiuos seminarus buvo pakviesti Kauno kartų namų, VšĮ Kauno Panemunės socialinės globos namų ir Kauno miesto socialinių paslaugų centro darbuotojai. Pagrindinis šių refleksijos seminarų

tikslas buvo inspiruoti smegenų šturmą naujų idėjų paieškai, kaip globos namų darbuotojai ir savanoriai galėtų padėti vyresnio amžiaus žmonėms atrasti ir puoselėti savo talentus bei didinti vyresnio amžiaus žmonių talentų ir gebėjimų žinomumą. Lietuvos komanda kaip priemonę pasitelkė *Nuotaikų lentos* (idėjų koliažo) metodą, kuris padeda komandoms rinkti ir komunikuoti idėjas vizualiniu būdu bei perteikti iniciatyvos viziją. Diskusijai pradėti buvo panaudotas projekto **nematomi talentai** sukurtas nuotolinis klausimynas. Darbuotojams patiko šis iššūkis, jie seminario metu reflektavo status quo, galimus pokyčius ir numatė konkrečius veiksmus, kurių dėka jų organizacija taptų palankesnė vyresnio amžiaus žmonių talentams.

Šaltiniai ir nuorodos: seminario nuotaikos nuotraukomis perteiktos Facebook paskyroje. Nuotaikų lentos metodas plačiau aprašomas projekto **nematomi talentai** metodų rinkinyje. Projekto **nematomi talentai** metodų rinkinį ir nuotolinį klausimyną rasite projekto interneto svetainėje adresu www.invisible-talents.eu

Poreikių ir norų klausimynas (Vokietija)

□ **TIKSLAS:** veiklos tikslas išsiaiškinti dienos centro vyresnio amžiaus lankytojų ir būsimų vyresnio amžiaus lankytojų poreikius centro veiklų pasiūlai formuoti. Taip pat, šia veikla siekiama identifikuoti naujų veiklų pasiūlos galimybes.

Siekiant sužinoti dienos centrą lankančių senjorų ir būsimų senjorų pomėgius ir norus, buvo planuota atlikti senjorų nuotolinę apklausą (internetu), užpildant klausimyną publikuotą nemokamame regioniniame žurnale. Deja, projektas nebuvo įgyvendintas dėl koronaviruso pandemijos. Žurnalas *Nesenstantis* (vok. *Zeitlos*), leidžiamas tris kartus per metus. Žurnalas skirtas regiono vyresnio amžiaus žmonėms. Žurnale publikuojami straipsniai vyresnio amžiaus žmonėms aktualiomis temomis, patarimai, informacija apie planuojamus renginius. Žurnalą galima nemokamai įsigyti vaistinėse, rotušėse, senjorų dienos centruose ir pagalbos pagyvenusiems žmonėms centre.

Grupės Gyvenimo vidurys talentai (Austrija)

- **TIKSLAS:** didinti senyvo amžiaus žmonių žinomumą.
- **DARBUOTOJAI IR VEIKLA**
ĮGYVENDINANTYS VYRESNIO AMŽIAUS ŽMONĖS: apie 80 asmenų (40-93 metų amžiaus)

Grupė *Gyvenimo vidurys*, kuriai vadovauja katalikų švietimo tarnyba Karintijoje, orientuota į atminties ir fizinių pratimų derinimą. Grupės vadovai palaiko senyvo amžiaus asmenų socialinį dalyvavimą, stengiasi sužinoti ir skatina dalyvių talentus, kompetencijas bei interesus. Karintijoje veikia 64 tokios grupės, kurias veda 34 moderatoriai. Dalyvių amžius nuo 40 iki 96 metų amžiaus. Ši grupė kartu su projekto **nematomi talentai** įgyvendintojais įgyvendino keletą veiklų, kuriomis pavyko padidinti senyvo amžiaus ir senolių žinomumą:

- Katalikų švietimo tarnyba, pasinaudojusi vidinės medijos kanalais, išplatino publikaciją apie „Gyvenimo vidurio“ grupę ir profesionalias nuotraukas apie jų teatro trupę ir rengiamus spektaklius brolių Grimų pasakų motyvais. Vienoje iš nuotraukų vyresnė nei 80 metų moteris vaidinanti spektaklyje *Rumpelštilchenas (Rumpelstiltskin)*
- Taip pat, projekto **nematomi talentai** idėja buvo panaudota teminiam renginyje „Pažvelkime, ką daro kiti“. Renginio metu vadovai ir dalyviai turėjo galimybę susipažinti su grupių *Gyvenimo vidurys* ir kitų organizacijų veiklomis, siekiančiomis palaikyti ir paskatinti vyresnio amžiaus žmonės išreikšti savo interesus ir talentus, didinti jų žinomumą.

„Kaip ,graži malūnininko dukra‘ sužinojau, kad net vyresniame amžiuje esame gražūs“.

Taip kalba Ida R. apie savo vaidmenį spektaklyje *Rumpelstiltskinas*. Ji aktyvi narė teatro grupės, kurią subūrė *Gyvenimo vidurys (Kärnten katalikiško švietimo tarnyba Austrijoje)*. Moterys stato spektaklius pagal brolių Grimų pasakas ir žavi tiek jaunos, tiek vyresnius žiūrovus įspūdinga scenografija ir autentiška vaidyba.

Pleneras ir pokylis „ES ir *nematomi talentai*“ (Italija)

- **TIKSLAS:** informuoti apie ES projektą *nematomi talentai* ir pakviesti vyresnio amžiaus žmones prisidėti savo talentais ir suorganizuoti įsimintiną renginį.
- **RENGINIO ORGANIZATORIAI IR DALYVIAI:** 68 asmenys (amžius 62-85 metai)

Romoje esančio pagyvenusių žmonių socialinio centro *Via Iberia 7* prezidentas iškėlė idėją suorganizuoti renginį, kuriame senjorai turėtų galimybę susipažindinti su ES programomis ir projekto *nematomi talentai* idėja ir veiklomis, kadangi šio centro nariams kilo klausimų apie ES ir kaip ji rūpinasi senyvo amžiaus žmonių klausimais. Italijos projekto partneris *Lunaria* surengė du plenerus apie ES programas ir projektą *nematomi talentai*.

Šie renginiai paskatino bendras diskusijas ir pasidalinimą apie centro narių talentus.

Šios veiklos kulminacija – centro lankytojų suorganizuotas renginys „Pokylis Europai“, kuris vyko projekto *nematomi talentai* partnerių susitikimo metu Romoje, 2019 metų rugsėjo mėnesį. Šia proga visi dalyviai galėjo savo talentais prisidėti prie renginio sėkmės. Pavyzdžiui, dekoruodami pokylio salę, paruošdami užkandžius, šokdami ar organizuodami linijinius šokius. Renginys spinduliavo šiltą atmosferą, tarp centro narių ir projekto *nematomi talentai* partnerių vyko gražūs abipusiai mainai.

DAUGIAU NEI ĮKVEPIANČIOS ISTORIJS Geriausi praktikos pavyzdžiai iš šalių partnerių

Vykdydami projektą, sutikome įdomių ir įkvepiančių žmonių bei iniciatyvų, atskleidžiančių vyresnio amžiaus žmonių galimybes:

Portretų projektas Senamadiška

Vedina moto „Už kiekvieno slepiasi istorija, kiekviena nuotrauka – ištisa knyga“ austrų fotografė Catherine Ebser parengė vyresnio amžiaus vyrų ir moterų fotoalbumą. Praėjusių laikų mados dvelksme fotografė su didele meile sceninėmis nuotraukomis išryškina savo modelių asmenybių ir gyvenimo istorijų įvairovę. Įkvepiančias nuotraukas galite pamatyti atsivertę fotografės Catherin Ebser internetinę svetainę adresu: www.altmodisch.at (vokiškai)

Modeliai vaidmenyje

Senjorų susitikimų centre *Stotelé* (Vokietijoje) surengta nuotraukų paroda, dedikuota savanoriaujantiems senyvo amžiaus žmonėms. Fotografijose užfiksuoti vyresnio amžiaus žmonės savanorystės veiklose. Pavyzdžiui, nuotraukoje įamžinta vyresnio amžiaus savanorė kepanti pyragus, nes būtent šiuo talentu ji prisideda prie senjorų susitikimų centro *Stotelé* veiklos. Tokiu būdu susitikimų centro lankytojai jaučiasi skatinami tapti savanoriais ir

savo įgūdžiais bei talentais prisidėti prie centro veiklos.

Vyrų projektas FitArt - KEARLSschem

Specialūs projekto vaizdo įrašai apie vyrus, *St. Willibrord* ilgalaikės globos namų gyventojus (Boskamp, Nyderlandai). Vyrų nusprendė pasitarnauti šalia gyvenančiam kaimynui, padarydami ką nors svarbaus ir naudingo. Kartu su darbuotojais ir vizualinio meno meistrais jie sukūrė neįprastą širmą, kuria galės pasinaudoti kaimynai, norėdami privatumo ar poilsio. Vaizdo įrašus pagyvina muzika, ir nors nėra angliškų subtitrų, vaizdas pats kalba už save pristatydamas projekto įgyvendinimo istoriją. <https://youtu.be/1vKPtH4Mdl4>, www.fitart.nl/projecten/kearlsschem.html

Vyresnio amžiaus žmonės Romoje Penktadienis ateičiai

Romoje vyresnio amžiaus žmonių grupės aktyviai palaikė mokyklinio amžiaus vaikų inicijuotas demonstracijas *Penktadieniai*

klimato kaitai. Daugiau informacijos (itališkai ir angliškai) apie Romoje vykusią akciją *Penktadienių klimato kaitai organizatoriai* galima rasti Facebook paskyroje: www.facebook.com/FFFroma/

Senjorai lošėjai - pensininkai kompiuterinių žaidimų internete laimėtojai

Senjorai YouTube kanale laimėjo YouTube auksinės kameros skaitmeninį apdovanojimą kategorijoje *Žaiskime 2018* (angl. *Let's Play & Gaming*). www.youtube.com/channel/UCLwZDUuQ7HpVA-QBE9fFdhQ

Aukso amžius

Aukso amžius - fotografijų kalendorius sukurtas Vienos senjorų klubo Austrijoje. Jauniausias kalendoriaus modelis 60-ties, o seniausias 80-ties metų senolė/-is. Modelius kalendoriaus fotografijoms kūrė profesionalūs stilistai ir piešimo ant kūno meistrai, parinkdami tinkamą motyvą kiekvienam metų mėnesiui. www.kwp.at/content/golden-age-der-wiener-seniorinnen-kalender

Septyniasdešimtmečiai teatro debutantai: vaikystės svajonės pildosi

Didelė *De Vijverhof* globos namų (Nyderlandai) gyventojų dalis debiutavo

spektaklyje *Ilgai ir laimingai*, kuris buvo pastatytas Isala teatre (Capelle a/d IJssel, 2020 sausio mėn). Viena vaidmenų atlikėjų - 77 metų Yvonne Hammendorp-Bergman. Vaidinti teatre jai reiškia vaikystės svajonių išsipildymą: „Aš visada svajojau vaidinti teatre, tačiau be tam reikalingo išsilavinimo, aktorystė teatre man buvo nepasiekiamas dalykas. Dabar mano svajonė virto tikrove.“

https://rtvr.nl/_JI4

Vaizdo įrašė matyti kaip aktoriai mėgaujasi vaidyba repeticijų metu (olandiškai).

Šokio partneris vaikštyne

Šiame vaizdo įrašė šokių su vaikštyne dalyviai dalijasi apie teigiamus patyrimus, kuriuos atnešė naujai atrastas hobis: www.youtube.com/watch?v=_dyle8zJeD4

INICIATYVOS Covid-19 laikotarpiu

Senjorų susitikimų centras Stotelė persikelia į nuotolinę erdvę

Susitikimų centras atidarė video vaizdo įrašų kanalą. Kadangi daugumą veiklų centre turėjo būti nutrauktos, kilo sumanymas jas perkelti į nuotolinę erdvę per video portalą. Planuojama, kad bus sukurtas video klipas kiekvienai Stotelės projektinei veiklai. <https://vimeo.com/haltestelle>

MES ir korona

Kaip Olandijos senjorai sprendžia koronaviruso krizę? Kaip Olandijos senjorai patiria korona krizę? Kaip pasikeitė jų gyvenimas? Dėl ko jie nerimauja? Kas jiems suteikia viltį, guodžia ir ramina? Kaip jie leidžia dienas? Pavadinimu *Mes ir korona* Leyden gyvybingumo ir senėjimo akademijos iniciatyva kartu su *GetOud* fondu sukurta platforma, kur senjorai gali papasakoti savo istoriją, dalintis savo patirtimis, padėkoti ir įkvėpti vienas kitą. www.wijencorona.nl (olandiškai)

Dainuojantys senjorai

Slaugos namų gyventojai Jenoje nenori praleisti širdžiai artimo kasdienio dainavimo. Todėl jie susitinka koridoriuje ir dainuoja kartu kiekvienas

atidaręs savo kambario duris. Vienas gyventojų akomponuoja dainuojantiems elektroniniu pianinu. Mėgaukitės klausydamis ir žiūrėdami: www.youtube.com/watch?v=bwi_R916un0 (vokiškai)

Tinklaidė FaltenrockFM

Kaip sunkiais laikais išsaugoti šaltą protą? Senyvo amžiaus žmonės dalijasi rekomendacijomis kaip namuose leidžiamas laikas gali tapti produktyvesniu. *FalterockFM*: www.facebook.com/pg/faltenrockfm/community/ (patarimai vokiškai)

Nonos patarimai dėl koronaviruso

(itališkai su angliškai subtitrais): www.youtube.com/watch?v=Ey08XMOisiw

Telekavinė: Kavinė valandai telefonu

Dauguma vienišų vyresnio amžiaus žmonių iki koronaviruso mėgdavo bent kartą per savaitę susitikti valandai kavos puodeliui, užsiimti mėgstama veikla arba turėjo kitus mielus širdžiai sambūrius. Tačiau koronavirusui pasirodžius, visi liko vieni savo namuose. Laimei, atsiradė telekavinė. Paprasta, smagu, efektyvu. *Telekavinė!* – kavinė telefonu, kurioje vienu metu valandai gali susitikti ne daugiau kaip šeši senjorai. Kavinės

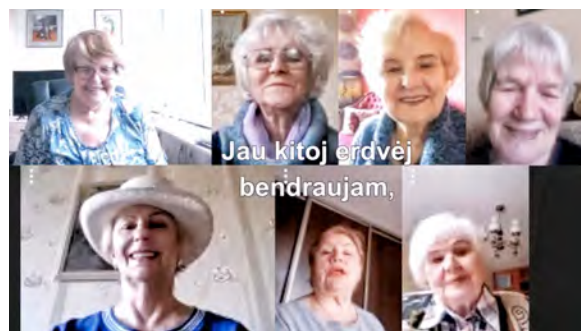
vieta - Roterdamas. *Telebakkie!* išbandė Mazesteyn gyvenamojo kvartalo senjorai, Esch rajone, Roterdame. Reikalingas tik iniciatorius, kuris išmaniojo telefono pagalba pakviečia kavos puodeliui. Kad kavinė veiktų, būtina pasidaryti kavos puodelį ir turėti po ranka mėgstamų saldumynų. Adresas: <https://youtu.be/mPZR31AODbw> (tekstas olandų kalba)

Kauno trečiojo amžiaus universiteto rubrika Minčių koliažas

Kauno trečiojo amžiaus universitetui (*Kaunas TAU*) teko koreguoti akademines metų veiklas dėl koronaviruso. Siekdami palaikyti ryšius su savo nariais, Kauno TAU Facebook paskyroje pradėjo interaktyvią rubriką *Minčių koliažas*. Kauno trečiojo amžiaus universiteto nariai buvo pakviesti dalintis mintimis tema „Ką man reiškia TAU?“ Nuo 2020 metų balandžio mėnesio kasdien TAU Facebook paskyroje pasirodydavo po keletą skelbimų, žinučių. Kai kurie nariai kūrė vaizdo įrašus, kiti savo mintis stengėsi perteikti pasitelkę metaforas, vaizdinius, nuotraukas. Iki Covid-19, *Kaunas TAU* Facebook paskyra buvo naudojama skelbti naujienas ir informaciją apie planuojamus renginius. Nuo šiol Facebook tapo komunikacijos ir narių susitikimų erdve. Kauno TAU vadovai parengė 2019-2020 akademinių metų apžvalgą, kurioje sudėtos TAU narių nuotraukos, mintys, kasdienio gyvenimo akimirkos. Kadangi muzikos ir teatro

fakultetas šiais metais negalėjo pakviesti į akademinių metų pabaigos pasirodymą, savo metų kūrinius kaip vaizdo įrašus pasidalino Facebook paskyroje.

Naujausias vaizdo įrašas „Reginutė? Gal žvejoja?“ Nuotraukos, vaizdo įrašai, išsakytos mintys ir komentarai viešai prieinami Kauno TAU Facebook paskyroje adresu: www.facebook.com/TAUKAUNAS/

PADĖKA

Ypatingai dėkojame visiems žmonėms ir organizacijos, prisidėjusiems prie projekto **nematomi talentai** įgyvendinimo. Tik visų jūsų įsitraukimas ir palaikymas, dalyvavimas projekto pasiūlytose veiklose, leido plėtoti projekto idėją apie senyvo amžiaus žmonių talentų žinomumo didinimą visuomenėje. Be jūsų visų įsitraukimo nebūtų buvę įmanoma įgyvendinti projekto ir suteikti žinomumo nematomiems talentams.

Pristatomos organizacijos ir žmonės aktyviai prisidėję prie projekto **nematomi talentai** įgyvendinimo:

Austrijoje

- CATHOLIC EDUCATION SERVICE
CARINTHIA, MIDST OF LIFE GROUPS
- HEALTH PROMOTION AGENCY
CARINTHIA
- ASSOCIATION DORFSERVICE

Vokietijoje

- SENIOR CITIZENS' ADVICE CENTRE
MAINTAL
- RED CROSS NURSING HOME
KLEEBLATT MAINTAL-BISCHOFSEIM
- MEETING AND ADVICE CENTRE FOR
SENIOR CITIZENS HALTESTELLE
LANGEN
- SENIOR CITIZENS' OFFICE
WINKELSMÜHLE DREIEICH
- DISTRICT ADVICE CENTRE AND
MEETING PLACE QUARTIER IV NEU-
ISENBURG
- DISTRICT ADVICE CENTRE AND
MEETING PLACE FREIHERR-VOM-
STEIN STRASSE NEU-ISENBURG

Aplankykite
mus
**invisible-
talents.eu**

Italijoje

- PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ DIENOS
CENTRAI ROMOJE VIA IBERIA 71 IR
FABIO DI LORENZO.
- KAMPANIJA SBILANCIAMOCI!
- LEGAMBIENTE
- WWF ITALIA

Lietuvoje

- KAUNO KARTŲ NAMAI
- VŠĮ KAUNO PANEMUNĖS SOCIALINĖS
GLOBOS NAMAI
- KAUNO MIESTO SOCIALINIŲ
PASLAUGŲ CENTRAS
- KAUNO TREČIOJO AMŽIAUS
UNIVERSITETAS

Nyderlanduose

- MODESTRAAT/CARO BONINK,
SVAJONIŲ DIRBTUVIŲ IR MIELIEJI 70-
IEJI DALYVIAI
- WINDESHEIM TAIKOMŲJŲ MOKSLŲ
UNIVERSITETO STUDENTAI
- FONTYS TAIKOMŲJŲ MOKSLŲ
UNIVERSITETO STUDENTAI

PARTNERIAI

Brošiūros autoriai:

Koordinatorius & Įgyvendintojas Austrijoje

Europinis

queraum. cultural and social research

Anita Rappauer & Michael Stadler-Vida

rappauer@queraum.org

www.queraum.org

Vokietija

ISIS Sozialforschung · Sozialplanung ·

Politikberatung

Karin Stiehr & Lamia Chérif

stiehr@isis-sozialforschung.de

cherif@isis-sozialforschung.de

www.isis-sozialforschung.de

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Europos Komisijos parama šiam leidiniui nereiškia jos atsakomybės už šio leidinio turinį ar jo panaudojimą. Leidinys yra rengėjų autorinis kūrinys ir atspindi tik jo autorių mintis.

Italija

Lunaria

Angela Pagano & Sergio Andreis

andreis@lunaria.org

www.lunaria.org

Nyderlandai

Stichting Bij de Tijd

Laura Christ & Kees Penninx

laura.christ@xs4all.nl

www.stichtingbijdetijd.nl

Lietuva

Vytauto Didžiojo universitetas, Socialinių

mokslių fakultetas, Socialinio darbo katedra

Rasa Naujaniene & Lina Danuseviciene

rasa.naujaniene@vdu.lt

lina.danuseviciene@vdu.lt

www.vdu.lt

Išspaudas

Ši brošiūra yra intelektualinės veiklos pagal „Erasmus+“ projektą *nematomi talentai* rezultatas. Leidinys skirtas skatinti ir pripažinti aštuoniasdešimtmečių ir vyresnių žmonių indėlį. K2 – pagrindinė veikla – bendradarbiavimas naujovių srityje ir keitimasis gerąją patirtimi. Strateginė partnerystė suaugusiųjų švietimo srityje. Projekto svetainės adresas:

www.invisible-talents.eu

Publikuota: queraum, cultural and social research

Dizainerė: Verena Blöchl

Fotografijos: sol haring film, Caro Bonink, Hermann Brand, Kauno Trečiojo amžiaus universitetas, projekto partneriai

Projekto rėmėjas – „AGE Platform“ Europoje.

invisible-
talents.eu